

Голові спеціалізованої вченої ради Д.05.053.01
у Вінницькому державному педагогічному
університеті імені Михайла Коцюбинського

ВІДГУК

офіційного опонента

кандидата педагогічних наук, доцента Казанішеної Наталії Вікторівни

на дисертаційне дослідження Баюрко Наталії Василівни

**“Підготовка майбутніх учителів біології до розвитку екологічної
компетентності учнів основної школи”,**

представлене на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за
спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

На сучасному етапі складних і динамічних взаємовідносин суспільства із навколишнім середовищем все більше загострюються екологічні негаразди, які комплексно проявляються через різноманітні проблеми у соціальній, демографічній, економічній та духовній сферах розвитку суспільства й окремої особистості. У пошуках шляхів вирішення екологічних проблем відбулося усвідомлення взаємозв'язку між станом природного середовища, розвитком суспільства та змістом освіти. У низці державних та міжнародних документів з охорони природного середовища та раціонального природокористування, зокрема, у Порядку денному на XXI століття, Стратегії ЄЕК ООН з освіти в інтересах збалансованого розвитку, у Законах України «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про середню загальну освіту», «Про вищу освіту» тощо одним із пріоритетних завдань перед державами світового співтовариства в цілому та перед Україною, зокрема, поставлено завдання формування екологічної компетентності майбутніх фахівців задля досягнення змін у свідомості та поведінці особистості, гармонізації відносин у системі «суспільство - природа» з метою покращення екологічної ситуації.

Нинішня соціокультурна та екологічна ситуація істотно змінює роль і значення педагога, зміст його діяльності у контексті подолання екологічної кризи, підвищуючи міру відповідальності за результати екологічної освіти молодого покоління. Отже, постає потреба у формуванні готовності майбутнього вчителя біології до розвитку екологічної компетентності учнів.

Зважаючи на значення досліджуваної проблеми для педагогічної теорії і практики та недостатнє її висвітлення у наукових дослідженнях, не викликає сумнівів актуальність теми дисертаційної роботи Баюрко Н. В. «Підготовка майбутніх учителів біології до розвитку екологічної компетентності учнів основної школи».

Необхідно відзначити ґрунтовну теоретичну основу аналізованого дослідження, одержані вагомі результати, що мають безумовну наукову новизну і теоретичне значення.

Дисертанткою вперше:

- визначено й теоретично обґрунтовано організаційно-педагогічні умови формування готовності майбутніх учителів біології до розвитку екологічної компетентності учнів основної школи (активізація потреби студентів в оволодінні методиками розвитку екологічної компетентності школярів; залучення їх до еколого-освітньої діяльності на заняттях з фахових дисциплін; використання завдань екологічного спрямування впродовж проходження різних видів практик), а також експериментально перевірено ефективність методики їх реалізації;

- розроблено модель формування готовності майбутніх учителів біології до розвитку екологічної компетентності учнів, критерії, показники та рівні готовності майбутнього вчителя біології до розвитку екологічної компетентності школярів;

- уточнено зміст базових понять дослідження: «екологічна компетентність», «готовність майбутніх учителів біології до розвитку екологічної компетентності учнів основної школи».

Подальшого розвитку набули зміст, форми і методи формування готовності майбутніх учителів біології до розвитку екологічної компетентності учнів основної школи.

Запропонована робота має і незаперечне практичне значення дослідження, що полягає у розробці та впровадженні спецкурсу «Екологія та теорія і практика екологічної освіти»; методики реалізації організаційно-педагогічних умов формування готовності майбутніх учителів біології до розвитку екологічної компетентності учнів основної школи; наскрізної програми практичної підготовки майбутніх учителів біології, пакету навчально-методичних документів з кожного виду практики; посібників («Екологія людини: практикум для проведення лабораторних робіт», «Методичний посібник для проведення навчально-виховних заходів з екологічної тематики в дитячо-юнацьких таборах відпочинку», «Позакласна робота з екологічної освіти і виховання учнів», «Тестові завдання з екології»). Навчально-методичні матеріали можуть застосовуватись в освітньо-виховному процесі вищої школи з метою навчально-методичного забезпечення підготовки майбутніх учителів біології до розвитку екологічної компетентності школярів, а також і вчителями загальноосвітніх навчальних закладів з метою організації екологічної освіти й виховання учнів.

Структура дисертаційної роботи відповідає вимогам АК МОН України до дисертаційних робіт: вона складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків.

Дисертанткою опрацьовано значну кількість педагогічної, психологічної, методичної та фахової літератури (список опрацьованих джерел складає 296 найменувань, із них 7 – іноземною мовою).

У першому розділі – «Теоретико-методологічні основи проблеми дослідження» – на основі аналізу вітчизняної і зарубіжної педагогічної, психологічної і навчально-методичної літератури з'ясовано стан розробленості окресленої проблеми, визначено базові поняття дослідження.

Не викликає заперечень подане здобувачкою визначення поняття «готовності майбутніх учителів біології до розвитку екологічної компетентності учнів основної школи» як інтегративної динамічної якості особистості, що виявляється в налаштованості студентів на розвиток екологічної компетентності школярів, усвідомленні ними мотивів і потреб у екологічній діяльності; у наявності глибоких і різнобічних предметних знань з дисциплін обраного фаху й екологічних, психолого-педагогічних, методичних знань, умінь і навичок стосовно розвитку екологічної компетентності учнів основної школи. Переконливими є компоненти у структурі означеної готовності майбутніх учителів біології (аксіологічно-мотиваційний, знанняво-інформаційний та технологічно-рефлексивний).

Позитивної оцінки заслуговують визначені критерії готовності майбутніх учителів біології до розвитку екологічної компетентності учнів основної школи (ціннісне усвідомлення та сформованість мотивації розвитку екологічної компетентності учнів основної школи на уроках біології; оволодіння професійними знаннями (фаховими, психолого-педагогічними, екологічними); здатність до практичного розвитку екологічної компетентності школярів), показники її сформованості, на основі комплексного врахування яких визначено й схарактеризовано рівні сформованості готовності майбутніх учителів біології до розвитку екологічної компетентності учнів основної школи (елементарний, репродуктивний, творчий).

У другому розділі – «Модель та організаційно-педагогічні умови підготовки майбутніх учителів біології до розвитку екологічної компетентності учнів основної школи» – обґрунтовано визначені організаційно-педагогічні умови та авторську модель формування досліджуваної якості.

Заслуговує на увагу доведення дисертантом важливості формування в студентів мотиваційної основи майбутньої педагогічної діяльності, спрямованої на розвиток екологічної компетентності учнів основної школи. Ефективним при цьому є використання системи бесід, дискусій, аналізу конкретних екологічних ситуацій, проблемного викладу навчального

матеріалу, імітаційного моделювання, еколого-психологічних тренінгів, інтерактивних технологій тощо.

Схвалення заслуговує ідея використання на заняттях з фахових дисциплін моделювання фрагментів професійно-педагогічної діяльності, що не лише забезпечує особисте включення студентів в еколого-освітню діяльність, а й стимулює їхню потребу в оволодінні методиками розвитку екологічної компетентності учнів, оскільки майбутні педагоги усвідомлюють нестачу відповідних знань, умінь і навичок, досвіду творчої діяльності.

Доведено ефективність умотивованого використання завдань екологічного спрямування під час проходження майбутніми вчителями біології різних видів практик як однієї з найважливіших ланок професійної підготовки в системі освіти майбутнього педагога-біолога.

Не викликають сумнівів щодо їх ефективності форми організації екологічної освіти і виховання учнів, запропоновані для спільної діяльності студентів і школярів: екологічний гурток, екскурсії в природу, робота на пришкольній навчально-дослідній ділянці, спеціалізований оздоровчий екологічний центр, еколого-краєзнавча експедиція, проведення інформаційно-агітаційної роботи серед учнів і населення, екологічні акції з метою збереження природних ландшафтів та ін.

У третьому розділі – «Експериментальна перевірка ефективності організаційно-педагогічних умов підготовки майбутніх учителів біології до розвитку екологічної компетентності учнів основної школи й методики їх реалізації» – представлено етапи, методику формувального етапу експерименту та результати експериментального дослідження. Розроблена автором методика реалізації організаційно-педагогічних умов підготовки майбутніх учителів біології до розвитку екологічної компетентності учнів основної школи містить три послідовні етапи: змістово-орієнтаційний, активно-когнітивний, операційно-практичний.

Як позитивне варто відзначити чіткий послідовний виклад та аналіз усіх етапів формувального експерименту з конкретними метою, завданнями, методами й прийомами, формами, що використовувалися на кожному з етапів

з метою формування готовності майбутніх учителів біології до розвитку екологічної компетентності школярів.

Основними методами та прийомами на змістово-орієнтаційному етапі навчально-виховної роботи визначено такі: бесіди, дискусії, творчі завдання, еколого-психологічні тренінги («Місцеве біорозмаїття», «Дивовижна Земля», «Фантастичні істоти» та ін.), імітаційне моделювання тощо.

У відповідності до поставлених цілей на активно-когнітивному етапі робота здійснювалася засобами власне навчальної діяльності студентів у межах нормативних навчальних дисциплін інваріантної та варіативної складових навчального плану професійної підготовки. Вважаємо, що значні потенційні можливості щодо реалізації завдань цього етапу містить розроблений і впроваджений спецкурс «Екологія та теорія і практика екологічної освіти». На цьому етапі активно використовувалися екологічні дидактичні ігри, проблемне навчання, застосовувалися інтерактивні технології, інформаційно-комунікаційні технології.

Для формування показників технологічно-рефлексивного складової готовності майбутніх учителів біології до розвитку екологічної компетентності учнів основної школи під час формувального етапу експерименту активно застосовувалися екологічні проекти («Екологічна стежина для всіх», «Зоряна рана», «Сабарівська», «Стежками Буго-Деснянського заказника», «Запровадження системи роздільного збирання твердих побутових відходів як один з ефективних засобів формування екологічної культури жителів міста Вінниці», «Зелена демократія», «Охорона видового біорізноманіття природних комплексів околиць м. Вінниці», «Створення мобільного центру екологічної освіти» тощо), інформаційно-агітаційні програми («Чисте довкілля – здорове майбутнє», «Я свій голос віддаю на захист бездомних тварин») та ін.

Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані у дисертації, доповнюються матеріалами представленими в опублікованих працях Баюрко Н.В. Так, провідні ідеї та положення наукового дослідження висвітлено у 28 наукових і навчально-методичних працях. Із них 8 статей – у

фахових виданнях, 1 стаття – в закордонному виданні, 15 статей – у збірниках наукових праць, матеріалах науково-практичних конференцій, 4 навчально-методичні посібники (з них три – у співавторстві). Основні положення дисертації широко апробовані на наукових конференціях.

Ознайомлення з текстом автореферату дисертації дає підстави стверджувати, що за структурою та змістом він відповідає вимогам, що ставляться АК МОН України. У тексті автореферату відображено основні положення, зміст, результати і висновки здійсненого дисертаційного дослідження. Зміст автореферату та основні положення дисертації є ідентичними.

Цілісний аналіз дисертації Н.В. Баюрко дав підстави стверджувати, що всі визначені дослідницькі завдання реалізовані. Аналіз дисертації, додатків, автореферату та наукових публікацій автора свідчить про те, що дослідницею виконане актуальне, ґрунтовне, перспективне дослідження, що робить вагомий внесок у теорію і методику професійної освіти.

Позитивно оцінюючи наукове і практичне значення результатів дослідження, вважаємо за доцільне відзначити, що в роботі є певні дискусійні положення та зауваження:

1. На формуальному етапі експерименту, як видно з підрозділу 3.1., проводились лабораторні заняття, які сприяли формуванню готовності майбутніх учителів біології до розвитку екологічної компетентності учнів основної школи. Варто було б винести в додатки методики їх організації і проведення, оскільки вони мають практичне значення й значні перспективи використання вчителями біології для формування екологічної компетентності учнів.

2. У підрозділі 2.2. автором обґрунтовано організаційно-педагогічні умови формування готовності майбутніх учителів біології до розвитку екологічної компетентності учнів основної школи, однак недостатньо висвітлено конкретні методи реалізації кожної із запропонованих педагогічних умов.

3. Характеризуючи показники кожного зі структурних компонентів готовності майбутніх учителів біології до розвитку екологічної компетентності учнів основної школи доцільно було б чіткіше окреслити, конкретизувати особливості діяльності саме майбутніх учителів біології.

4. Модель формування готовності майбутніх учителів біології до розвитку екологічної компетентності учнів основної школи була б інформативнішою, якби автор подала методи та прийоми не в загальному вигляді, а конкретизувала їх, відповідно до кожного етапу.

5. Практичне значення дослідження було б більш вагомим, якби автор виокремила підрозділ з методичними рекомендаціями для викладачів ВНЗ стосовно підготовки майбутніх учителів біології до розвитку екологічної компетентності школярів.

Слід зазначити, що висловлені зауваження не є принциповими, мають рекомендаційний характер, а тому не впливають на загальну позитивну оцінку наукового дослідження Н. В. Баюрко і не знижують високої теоретичної і практичної цінності проведеного дослідження проблеми підготовки майбутніх учителів біології до розвитку екологічної компетентності учнів основної школи.

В цілому робота Н. В. Баюрко відзначається ґрунтовністю і глибиною розкриття теми, високим рівнем теоретичного узагальнення, самостійністю наукового пошуку, творчим підходом до розв'язання наукових проблем; використанням комплексу взаємодоповнюючих методів дослідження, адекватних меті, завданням, об'єкту та предмету дисертаційної роботи; кількісним та якісним аналізом емпіричного матеріалу; результатами експериментальної перевірки висунутої гіпотези, а також позитивними результатами впровадження в навчальний процес вищих навчальних закладів.

Аналіз дисертації, автореферату й опублікованих наукових праць Наталії Василівни Баюрко дає підстави зробити висновок про те, що

дослідження на тему «Підготовка майбутніх учителів біології до розвитку екологічної компетентності учнів основної школи» за актуальністю та змістом, повнотою викладу, новизною і практичним значенням її основних результатів відповідає вимогам, що висуваються нормативними документами АК МОН України до кандидатських дисертацій, а її автор Баюрко Наталія Василівна заслуговує присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук із спеціальності 13.00.04 – теорія та методика професійної освіти.

Офіційний опонент:

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри біології
та методики її викладання
Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка

Підпис Н.В. Казанішеної засвідчую

Начальник навчально-методичного відділу Боднар І.Є.

Н. В. Казанішена